

Kohtuasi C-287/22

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

3. mai 2022

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus, Poola)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

24. märts 2022

Hagejad:

YQ

RJ

Vastustaja:

Getin Noble Bank S.A.

Põhikohtuasja ese liikmesriigi kohtus

Nõue tuvastada laenulepingu tühisus ebaõiglaste lepingutingimuste lisamise tõttu ja mõista välja rahasumma

Eelotsuse küsimuse ese ja õiguslik alus

5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288) artikli 6 lõike 1 ja artikli 7 lõike 1 ning ELTL artikli 267 tõlgendamine

Eelotsuse küsimus

Kas tõhususe ja proportsionaalsuse põhimõttest lähtuvalt on direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1 ja artikli 7 lõikega 1 vastuolus liikmesriigi õigusnormide niisugune tõlgendus või kohtupraktika, mille kohaselt võib liikmesriigi kohus –

eelkõige tarbijal lasuvate kohustuste tõttu ettevõtjaga arveldada või ettevõtja heast majanduslikust olukorrast tulenevalt – jätta rahuldamata tarbija taotluse kohaldada esialgset õiguskaitset (hagi tagamist) ja peatada menetluse ajaks sellise lepingu täitmine, mis tõenäoliselt tunnistatakse kehtetuks sellest ebaõiglaste lepingutingimuste kõrvaldamise tulemusel?

Viidatud liidu õigusnormid

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 6 lõige 1 ja artikli 7 lõige 1

Euroopa Kohtu 26. oktoobri 2016. aasta kohtuotsus Ismael Fernandez Oliva, liidetud kohtuasjad C-568/14 – C-570/14, EU:C:2016:828

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

23. aprilli 1964. aasta tsiviilseadustiku (ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny) (*Dziennik Ustaw* 2020, jrk nr 1740; edaspidi „tsiviilseadustik“) artikkel 385¹

- § 1. Tarbijalepingu tingimused, mida ei ole eraldi kokku lepitud, ei ole tarbijale siduvad, kui need kujundavad tarbija õigusi ja kohustusi viisil, mis on vastuolus heade kommetega ja kahjustavad tõsiselt tarbija huve (ebaõiglaste lepingutingimused). See ei kehti tingimuste kohta, mis puudutavad poolte põhisooritusi, sh hinda või tasu, kui need tingimused on sõnastatud üheti mõistetavalt.
- § 2. Kui mõni lepingutingimus ei ole lõike 1 kohaselt tarbijale siduv, jääb leping muus osas pooltele siduvaks.
- § 3. Lepingutingimused, mida ei ole eraldi kokku lepitud, on need, mille sisu ei saanud tarbija tegelikult mõjutada. Eelkõige on need lepingutingimused, mis sisalduvad teise lepingupoole koostatud lepingu tüüpvormis.
- § 4. Kohustus tõendada, et tingimus on individuaalselt kokku lepitud, lasub sellel, kes nii väidab.

Artikkel 405

Igäüks, kes on teise isiku arvel aluseta rikastunud, on kohustatud saadu välja andma ja kui see ei ole võimalik, siis selle väärtuse hüvitama.

Artikkel 410

- § 1. Eelmiste artiklite sätteid kohaldatakse eelkõige alusetu soorituse suhtes.

§ 2. Sooritus on alusetu, kui selle teinud isikul puudus vastav kohustus või puudus kohustus isiku ees, kelle kasuks ta soorituse tegi, või kui soorituse alus on ära langenud või kui soorituse eesmärki ei ole saavutatud või kui soorituse tegemiseks kohustav õigustoiming oli tühine ega ole pärast soorituse tegemist muutunud kehtivaks.

17. novembri 1964. aasta tsiviilkohtumenetluse seadustiku (ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego; *Dziennik Ustaw* 2021, jrk nr 1805; edaspidi „tsiviilkohtumenetluse seadustik“) artikkel 189

Hageja võib esitada kohtule õigussuhte või õiguse olemasolu või puudumise tuvastamise nõude, kui tal on selle vastu õigustatud huvi.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 730¹

§ 1. Hagi tagamist võib taotleda iga pool või menetlusosaline, kes põhjendab ära oma nõude ja õigustatud huvi hagi tagamiseks.

§ 2. Õigustatud huvi hagi tagamiseks on olemas siis, kui tagatise puudumine muudab võimatuks kohtuasjas tehtud kohtuotsuse täitmise või raskendab seda märkimisväärselt või muudab muul viisil võimatuks menetluse eesmärgi saavutamise kohtuasjas või raskendab seda märkimisväärselt.

§ 2(1). Õigustatud huvi hagi tagamiseks loetakse põhjendatuks juhul, kui õiguskaitse taotleja on hageja, kes nõuab makset äritehingu eest 8. märtsi 2013. aasta seaduse liigsete hilineemiste ennetamise kohta äritehingutes (ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych) tähenduses juhul, kui selle tehingu väärtus ei ületa 75 000 Poola zlotti ja nõutav summa ei ole tasutud vähemalt kolme kuu jooksul alates maksetähtaja möödumisest.

§ 3. Hagi tagamise viisi valimisel lähtub kohus poolte või menetlusosaliste huvidest sel määral, et tagada õigustatud isikule nõuetekohane õiguskaitse ja mitte koormata kohustatud isikut rohkem kui vaja.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 731

Hagi tagamine ei saa olla suunatud nõude rahuldamisele, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 755

§ 1. Kui hagi tagamise esemeks ei ole rahaline nõue, tagab kohus hagi viisil, mida peab asjaolusid arvestades asjakohaseks, välistamata viisi, mis on ette nähtud rahaliste nõuete tagamiseks. Kohus võib eelkõige:

1) normeerida poolte või menetlusosaliste õigused ja kohustused menetluse ajaks;

- 2) keelata menetlusega hõlmatud asjade või õiguste müük;
- 3) peatada täitemenetlus või muu kohtuotsuse täitmisele suunatud menetlus;
- 4) reguleerida alaealiste laste eest hoolitsemise ja lapsega suhtlemise viisi;
- 5) anda korraldus kanda asjakohane hoiatus kinnistusraamatusse või asjakohasesse registrisse.

§ 2. Isiklike õiguste kaitse asjades võib avaldamiskeelus seisneva tagatise anda üksnes juhul, kui seda ei takista oluline avalik huvi. Hagi tagades määratleb kohus keelu kestuse, mis ei saa olla pikem kui aasta. Kui kohtuasja menetlemine on pooleli, saab õigustatud isik enne avaldamiskeelu tähtaja möödumist taotleda uut tagatist; esimest ja teist lauset kohaldatakse. Kui õigustatud isik on taotlenud uut tagatist, jääb avaldamiskeeld kehtima kuni taotluse seadusliku lahendamiseni.

§ 2(1). Artiklit 731 ei kohaldata, kui tagatis on vajalik õigustatud isikule tekkinud otsese kahju või kahjulike mõjude kõrvaldamiseks.

§ 3. Kohus toimetab kohustatud isikule kätte kinnisel istungil tehtud otsuse, millega kohustab isikut tegutsema või tegutsemisest hoiduma või õigustatud isiku tegevust mitte segama. See ei kehti otsuste kohta, mis kohustavad kohustatud isikut tema valduses olevaid asju välja andma.

Kohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 2008. aastal sõlmisid YQ ja RJ kostja Getin Noble Bank SA-ga Šveitsi frangi kursiga indekseeritud hüpoteeklaenu lepingu kogusummas 643 395,63 Poola zlotti; lepingu kohaselt arvestati laenukapital ümber Šveitsi frankidesse panga määratud ostukursi alusel, Šveitsi frankides arvestatud laenumaksed aga tasuti müügikursi alusel, mille määras samuti pank. Hagejale esitati teave intressimäära ja vahetuskursi muutuste mõju kohta tabelina, milles oli võrreldud laenumaksete suurusi eeldusel, et laenusumma on 20% suurem ja vahetuskursi tõusu korral 15,6% võrra (mis vastas erinevusele kõige madalama ja kõige kõrgema kursi vahel viimase aasta jooksul).
- 2 Oma hagi nõudsid hagejad kõnealuse lepingu tühisuse tuvastamist ja nende kasuks 375 042,34 zloti väljamõistmist koos seadusest tuleneva viivisega hilinemise eest ja menetluskuludega. Hagejad esitasid ka alternatiivse nõude, mis põhines ümberarvestustingimuste ebaõiglasel olemusel ja lepingu kehtima jäämise võimalikkusel pärast ebaõiglaste tingimuste kõrvaldamist. Hagejad taotlesid ka lepingu tühisuse tuvastamise nõude tagamist menetluspoolte õiguste ja kohustuste normeerimise teel menetluse ajaks ehk nõudsid, et peatataks lepingujärgsete laenumaksete tasumise kohustus kuni menetluse seadusliku lõpetamiseni (a), kostjal keelataks esitada lepingu lõpetamise avaldust (b) ja kostjal keelataks

avaldada majandusteabe registris teavet laenumaksete mittetasumise kohta kuni menetluse lõpuni.

- 3 Oma vastuses hagile taotles kostja hagi rahuldamata jätmist, esitas ametlikud väited ja eitas lepingutingimuste ebaõiglast iseloomu. Kostja esitas dokumendid, mis pidid tõendama kõnealuste tingimuste õiguspärasust, ja vaidlustas hagejate staatuse tarbijana. Samuti väitis kostja, et pangal on õigus nõuda tagasi kogu väljamakstud summa ja tasu selle summa kasutamise eest. Hagi tagamise taotluse kohta märkis kostja, et hagejate nõue ei ole põhjendatud ja on aegunud.
- 4 Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus; esimese astme kohus) otsuse, millega kõnealune taotlus tagasi lükati, kaebasid hagejad edasi, nõudes taotluse rahuldamist tervikuna.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid liikmesriigi kohtus

- 5 Esimese astme kohtus märkisid hagejad, et laenuleping sisaldab ebaõiglaseid lepingutingimusi, mis puudutavad laenusumma indekseerimist välisvaluutaga, ja et hagejate nõutud summa on nende tasutud laenumaksete summa, mille kostja on neilt alusetult saanud. Esimese astme kohtu otsust edasi kaevates märkisid hagejad, et neil on olemas õiguslik huvi hagi tagamiseks, sest iga laenumaksega suureneb summa, mille kostjaks olev pank peab neile tagasi maksma. Hagi tagamise taotluse kohta märkis kostja, et hagejate nõue ei ole põhjendatud ja on aegunud. Kostja esitas ka dokumendid oma hea majandusliku olukorra kinnitamiseks.

Eelotsusetaotluse põhjenduste lühikokkuvõte

- 6 Vastuse andmiseks eelotsuse küsimusele asus kohus liikmesriigi õiguse alusel seisukohale, et lepingus sisalduvad ebaõiglased lepingutingimused, mis panevad tarbijale muu hulgas kursiriski, toob kaasa selle, et leping ei saa edasi kehtida, mis on võrdne lepingu tühisusega (tsiviilseadustiku artikkel 385¹), ja et tühise lepingu kumbki pool saab esitada nõude makstud summa tagasimaksmiseks (tsiviilseadustiku artikkel 410).
- 7 Põhikohtuasi on osa nõude tagamise menetlusest, milles kohus otsustab õiguskaitsevahendite üle poolte väidete põhjendatuse alusel. Eelotsusetaotluse esitanud kohus luges põhjendatuks, et hagejate kui tarbijate sõlmitud lepingu viidatud sätted on ebaõiglased, sest panevad tarbijale kursiriski ja võimaldavad pangal valuutavahet vabalt kujundada (need on sarnased kohtuasjaga C-260/18 käsitletud lepingutingimustega), et hagejad on lepingut täites tasunud ligi 59 % neile väljamakstud laenusummast ja et poolte vahel sõlmitud lepingu lisad ei taastanud ebaõiglaste tingimuste kehtivust.
- 8 Tsiviilseadustiku artiklit 385¹, millega rakendatakse direktiiv 93/13 Poola õigusesse, tuleb tõlgendada viisil, mis tagaks kõnealuse direktiivi eesmärkide

maksimaalse saavutamise. Nagu Euroopa Kohus on juba märkinud, tuleks direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tõlgendada nii, et ebaõiglaseks tunnistatud lepingutingimust tuleb põhimõtteliselt käsitada nii, et seda ei ole kunagi olemas olnud, mistõttu ei saa sellel olla tagajärgi tarbijale. Seetõttu peab niisuguse lepingutingimuse ebaõigluse kohtulik tuvastamine tarbija jaoks põhimõtteliselt tagajärjena kaasa tooma selle õigusliku ja faktilise olukorra taastamise, milles ta oleks selle lepingutingimuse puudumise korral. Liikmesriigi kohtu kohustusega jätta kohaldamata ebaõiglane lepingutingimus, mis näeb ette teatavate summade alusetu maksmise, kaasneb tagajärjena põhimõtteliselt kohustamine samade summade tagasimaksmisele (vt 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus *Francisco Gutiérrez Naranjo*, C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, ECLI:EU:C:2016:980, punktid 61 ja 62). Liidu õigusega kooskõlas oleva tõlgenduse nõue kehtib ka liikmesriigi menetlusnormide kohta (vt 14. juuni 2012. aasta kohtuotsus *Banco Español de Crédito SA*, C-618/10, ECLI:EU:C:2012:349, punktid 53–57).

- 9 Euroopa Kohus on korduvalt sõnastanud üldisi väiteid selle kohta, et liikmesriigi kohtutele tuleb tagada võimalus kohaldada esialgset õiguskaitset sellise kohtuotsuse täieliku toime tagamiseks, mis tehakse ühenduse õigusest väidetavalt tulenevate õiguste olemasolu kohta (vt 19. juuni 1990. aasta kohtuotsus *Factortame*, C-213/89, EU:C:1990:257, punkt 21; 11. jaanuari 2001. aasta kohtuotsus *Siples*, C-226/99, EU:C:2001:14, punkt 19; 13. märtsi 2007. aasta kohtuotsus *Unibet*, C-432/05, punkt 67). Direktiivi 93/13 kontekstis on Euroopa Kohus juba otsustanud, et esialgse õiguskaitse andmine on vajalik, eelkõige olukorras, kus sundtäitmist kohaldatakse tarbija elukohaks oleva kinnisvara suhtes (10. septembri 2014. aasta kohtuotsus *Kusionova*, C-34/13, EU:C:2014:2189, punkt 66; 14. märtsi 2013. aasta kohtuotsus *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 59).
- 10 Sellele vaatamata on ajutised meetmed olulised mitte ainult täitmise peatamiseks tarbijate suhtes, vaid ka siis, kui tarbijad võtavad õiguslikke meetmeid, et taotleda teatud tühisuse tuvastamist (vt 26. oktoobri 2016. aasta kohtumäärus *Ismael Fernandez Oliva*, liidetud kohtuasjades C-568/14–C-570/14, EU:C:2016:828). Euroopa Kohus on ka märkinud, et viidatud direktiiviga on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis keelavad kohtul peatada täitemenetlus kuni tarbija esitatud lepingu ebaõiglase olemuse väidete uurimiseni (26. juuni 2019. aasta kohtuotsus *Kuhar*, C-407/18, EU:C:2019:257).
- 11 Direktiivi 93/13 artikli 7 lõige 1 paneb seega liikmesriigi kohtule ülesande määrata asjakohane esialgne õiguskaitsevahend omal algatusel, kui sellise õiguskaitsevahendi määramine on vajalik tulevase ebaõiglasi lepingutingimusi käsitleva kohtuotsuse täieliku toime tagamiseks.
- 12 Liikmesriigi kohtupraktika rahuldab aga harva tarbijate taotlusi sellise esialgse õiguskaitsevahendi kohaldamiseks. Osa liikmesriigi kohtuid leiab, et tuvastusnõue (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 189) ei kuulu täitmisele täitemenetluses, vaid selle eesmärk on ainult kinnitada ametlikult lepingutingimuse ebaõiglast iseloomu või selle tühisust. Selline tõlgendus näib eiravat ebaõiglasest

lepingutingimusest tuleneva tagastamiskohustuse küsimust. Teine seisukoht lähtub tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklist 731, mille kohaselt ei saa hagi tagamine olla suunatud nõude rahuldamisele. Kolmandal juhul viidatakse tarbijapoolse õigusliku huvi olemasolule (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 730¹ lõige 2) ja kohustatud isiku (kostja) liigsele koormamisele (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 730¹ lõige 3). Asudes seisukohale, et tühise laenulepingu mõlemad pooled saavad esitada alusetult tasutud summade tagasimaksmise nõude, juhib üks osa kohtupraktikast tähelepanu, et ka tarbija on põhimõtteliselt kohustatud kasutatud kapitali tagasi maksma.

- 13 Laenulepingu tühiseks tunnistamist silmas pidades on menetluse esialgses staadiumis vajalikud asjakohased esialgsed õiguskaitsevahendid (näiteks kõnealusest lepingust tulenevate põhiosa- ja intressimaksete tasumise kohustuse peatamine menetluse ajaks), et tagada tulevase kohtuotsuse täielik tõhusus. Vastasel juhul oleks ohus tagasimaksmise tulemus saavutamise ja see omakorda ohustaks direktiivi 93/13 tõhusust. Kõige sagedamini on nii, et tarbijad, kes esitavad panga vastu tsiviilhagi laenulepingu tühiseks tunnistamiseks ja nõuavad nende kasuks asjakohaste summade väljamõistmist sellise tühise lepingu täitmiseks, tasuvad laenumakseid edasi panga nõutud suuruses. Seetõttu on juba sellise kohtumenetluse alguses vajalik poolte õigusliku ja faktilise olukorra konsolideerimine (külmutamine), sest tarbijatepoolne edasine laenumaksete tasumine muudab menetluse lõppedes väljastatava otsuse mittetõhusaks. Vastasel juhul peaksid hagejad (tarbijad) iga kuu (pärast iga uue laenumakse tasumist) hagi vastavalt muutma, mis oleks väga koormav ja tooks kaasa menetluse venimise.
- 14 Selline olukord karistaks pigem tarbijat kui ettevõtjat, mis eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul kahjustaks direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 ja artikli 7 lõike 1 tõhusust. Samuti ei taastaks see täielikult poolte õiguste ja kohustuste tegelikku tasakaalu, sest just tarbija (mitte ettevõtja) on oma õiguste teostamiseks sunnitud investeerima rahalisi ja ajalisi lisaressursse teise kohtumenetluse algatamiseks.
- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on seisukohal, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 ja artikli 7 lõige 1 nõuavad tõhususe põhimõtte ning poolte õiguste ja kohustuste tegeliku tasakaalu loomise nõude kontekstis, et juhul, kui tarbija agatab ettevõtja (panga) vastu menetluse, mille eesmärk on laenulepingus sisalduvate tingimuste ebaõiglaseks tunnistamine ja selle tulemusena ka lepingu tühiseks tunnistamine, samuti tarbija poolt alusetult makstud summade tagasimaksmise (tagastamise) nõudmine, peab liikmesriigi kohus nägema ette kõik vajalikud õiguskaitsevahendid (ka esialgsed õiguskaitsevahendid), mis tagaksid, et kõnealune menetlus reguleerib lõplikult õigusliku olukorra tarbija ja ettevõtja vahel. Selline menetlus peaks tooma kaasa kõik õiguslikud tagajärjed, mida direktiiv 93/13 seostab lepingutingimuse ebaõiglase iseloomu tuvastamisega, sealhulgas täielik ja lõplik tagastamismõju, ilma et tarbija peaks algatama uut menetlust.

- 16 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul peaks selliseks esialgseks õiguskaitsevahendiks olema poolte õigusliku olukorra konsolideerimine menetluse algatamise hetke seisuga, eelkõige sellega, et menetluse ajaks peatatakse ebaõiglaseid lepingutingimusi sisalduvast laenulepingust tulenev laenu põhiosa- ja intressimaksete tasumise kohustus.
- 17 Ülaltoodu alusel teeb Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus) ettepaneku vastata esitatud küsimusele nii, et liikmesriigi õigusnormide tõlgendus ja liikmesriigi kohtupraktika ei tohi niisugustes asjades nagu põhikohtuasi anda liikmesriigi kohtule võimalust jätta rahuldamata tarbija taotlus kohaldada esialgset õiguskaitset ehk peatada lepingu täitmine.

TÖÖDOKUMENT